

10. Розгон О.В. Межі та обмеження права власності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О.В. Розгон. – Х., 2005. – 15 с.

11. Спасибо-Фатєєва І.В. Загальна характеристика права власності / І.В. Спасибо-Фатєєва // Цивільне право України : [підручник] : у 2 т. / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004– . – Т. 1. – 2004. – 480 с.

12. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / М.О. Стефанчук. – К., 2006. – 21 с.

13. Шаповалова О.І. Межі здійснення суб'єктивного цивільного права / О.І. Шаповалова // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Політологія». – 2007. – Т. 69. – Вип. 56. – С. 199–201.

НАСУРЛАСВА К. Е.,
аспірант відділу проблем цивільного,
трудоного і підприємницького права
(Інституту держави і права
імені В. М. Корецького
Національної академії наук України)

УДК 347.4

ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ІНЖИНІРИНГУ

Розкрито питання виконання договору інжинірингу на підставі чинного законодавства та практики. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері договірної інжинірингу.

Ключові слова: *договір інжинірингу, виконання договору, принципи виконання договору, синалагматичність.*

Освещены вопросы выполнения договора инжиниринга на основании действующего законодательства и практики. Сформулированы предложения по совершенствованию законодательства в сфере договорного инжиниринга.

Ключевые слова: *договор инжиниринга, исполнение договора, принципы исполнения договора, синалагматичность.*

The questions of performance of the contract on the basis of engineering of existing legislation and practice. Proposals for improving the legislation in the field of engineering contract.

Key words: *contract engineering, execution of the contract, principles of performance of the contract, mutuality.*

Вступ. Найбільш значимим у договірних зобов'язаннях є їх виконання, яке, відповідно до ст. 526 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), має відбуватися належним чином та відповідно до умов договору й вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту [1]. Власне договори, за винятком окремих біржових, укладаються задля досягнення того правового результату, на який їх було спрямовано.

Виконанням зобов'язань значну увагу приділено не лише в законодавстві, а й у науковій літературі. Зокрема, це питання вивчали такі відомі науковці, як А. Сейтмустафа,

І. Федоров, Е. Павлілін, О. Іоффе, М. Брагінський, В. Вітрянський, О. Дзера, Т. Боднар та інші. Водночас досі не розкрито питання виконання договору інжинірингу, що обумовлює актуальність нашої публікації.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження об'єкта правовідносин, що виникають під час виконання договору інжинірингу, та їх предмета – положення чинного законодавства, практики його застосування й доктрини.

Результати дослідження. Ще в римському контрактному праві вирізняли атрибут і модус виконання договору, де атрибут – це невід'ємна властивість предмета, а модус – властивість предмета, притаманна йому лише в певних станах. Атрибутом виконання зобов'язання за договором є такі його властивості, які притаманні будь-якому виконанню зобов'язання: сторони виконання, строк і час виконання, місце виконання, що нині охоплюється ст. 638 ЦК України. Термін «модус виконання» договірних зобов'язань використовується для позначення того, яким чином та в якому порядку мають виконуватись ті чи інші зобов'язання [2]. С. Сарбаш застосував термін «модус виконання зобов'язань» до таких елементів їх виконання, які притаманні йому в певних його видах, що визначаються характером зобов'язання та його умовами (порядком часткового виконання, послідовністю виконання, вирішенням альтернативності й правилами диспозиції) [3].

Варто зауважити, що виконання як спосіб реалізації мети («causa») зобов'язання має імперативно-обов'язковий характер і закріплюється як догма договірного права. Так званий принцип обов'язковості виконання зобов'язань нині закріплюється в законодавстві більшості країн світу, зокрема й України. Так, у ст. 629 ЦК України передбачається, що договір є обов'язковим для виконання сторонами.

Принцип виконання договору закріплюється в статуті ООН, Заключному акті нараді безпеки та співробітництва в Європі, деталізується в Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. щодо необхідності суворого дотримання державою своїх зобов'язань у низці інших односторонніх і багатосторонніх зобов'язань.

Основну увагу серед основних принципів міжнародного публічного права, які застосовуються, зокрема, до міжнародних комерційних відносин, варто приділити такому важливому принципу, як принцип *pacata sunt servanda*, що справедливо вважається не лише фундаментальним принципом міжнародного публічного права, а й *lex mercatoria* [7].

Сучасне розуміння виконання у вітчизняній доктрині трактується в трьох аспектах: як правовий інститут, як процес та як підстава припинення зобов'язання. А. Сейтмустаф зазначає, що в першому випадку виконання – це правовий інститут як система, сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відповідні правовідносини на певних рівнях (загальному (ст. 14 ЦК України), спеціальному (глави 48 і 49 ЦК України), окремому, що визначається відповідними главами ЦК України та спеціальними актами законодавства й прописуються в конкретному договорі). У другому ж випадку це процес, який не може бути безкінечним і невизначеним у просторі й часі, а має забезпечувати досягнення мети виконання договору. Відповідно, досягнення мети вступу в договірні відносини їх припиняє, за винятком тих випадків, коли нові обставини, прояв і встановлення прихованих недоліків слугуватимуть поновленню правовідносин та правового зв'язку між його сторонами [4, с. 73].

На виконання договорів впливає їх характеристика. Так, договори інжинірингу є синалагматичними, у яких, як вказує І. Утехін, виконання зводиться до сукупності виконання всіх зобов'язань сторін за цим договором, з огляду на що виконання лише одного з них не є належним виконанням договору в цілому [5, с. 4]. Із цим необхідно погодитись. Проте, на нашу думку, найбільш вдалою конструкцією є «до системного виконання всіх зобов'язань», адже йдеться про договори підрядного типу, які визначально охоплюють співпрацю його сторін, перевірку виконання ними їх зобов'язань.

Загальне правило виконання цивільних зобов'язань сформульовано як презумпцію. Воно передбачається в ст. 526 ЦК України та полягає в тому, що зобов'язання має виконуватись відповідно до умов договору й вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких вимог та умов – відповідно до звичаїв ділового обороту чи інших вимог, що зазвичай висуваються. Правило виконання зобов'язань також наведено в ст. 193 Господарського кодексу України (далі – ГК України) щодо господарських зобов'язань. У цій нормі підкреслюється, що під час виконання господарських договорів застосовуються правила ЦК України з урахуванням положень ГК України, що є бланкетною нормою. Таким

чином, навіть якщо дотримуватись господарсько-правового характеру досліджуваного договору, виконання договору інжинірингу буде випадком виконання цивільних зобов'язань.

Відсутність в Україні спеціального правового регулювання відносин, що виникають за договором інжинірингу, орієнтує на те, що необхідно керуватися загальним положенням про договори, зокрема й договір підяду. При цьому останнім притаманні як сам процес виконання, навіть професійний підхід до виконання, так і кінцевий результат. Дотримання процедури чи технологій виконання роботи підрядником забезпечує досягнення мети укладення такого договору, і навпаки, її порушення свідчить про непрофесійність виконавця, загрозу для якості виконаної роботи та її кінцевого результату.

Належне виконання договору – це не лише вказівка на мету, якої бажають досягти сторони, укладаючи договір і визначаючи умови та елементи виконання, а й встановлення певної, наперед визначеної поведінки сторін, якої мають дотримуватися сторони, щоб досягти мети. С. Сарбаш вважає, що виконання зобов'язання є двостороннім правочином особливого характеру, який спрямовується винятково на припинення зобов'язання [7, с. 83].

Виконання будь-якого зобов'язання має базуватись на дотриманні певних принципів, зокрема принципу належного виконання (виконання в належний час, належному місці, належним способом тощо), принципу неприпустимості односторонньої відмови від виконання зобов'язання, принципу добросовісності, розумності й справедливості.

Тому виконання зобов'язань, що виникають із договору про надання інжинірингових послуг, також повинне ґрунтуватись на загальних засадах цивільного права та виконання договірних зобов'язань. Під виконанням договору інжинірингу варто розуміти здійснення його сторонами погоджених і спільних дій: реалізації замовником своїх прав (отримання в обумовлений договором строк замовленого товару чи послуги, а в разі «пролонгованого» інжинірингу – отримання достовірної інформації про стан виконання), а виконавцем – виконання обов'язків, покладених на нього відповідно до договору.

Виконувати договір інжинірингу мають належні сторони, а саме замовник і виконавець. На наше переконання, залучення співвиконавців або навіть така можливість має обов'язково прописуватись у договорі задля уникнення розповсюдження конфіденційної інформації замовника.

Виконання договору в належні строки стосується дотримання сторонами договору як загального строку, так і окремих строків, визначених у договорі. Загальний строк – це строк, протягом якого сторони договору інжинірингу мають здійснити необхідні для досягнення цілей інжинірингової угоди дії. Окремі строки встановлюються для конкретизації загального строку, дій сторін і змісту договору. Так, у разі виникнення обставин, через які виконавець не може вчасно виконати покладені на нього обов'язки, він зобов'язаний завчасно попередити замовника з наданням доказів неможливості вчасного виконання договору. Після усунення обставин, що унеможлилювали виконання інжинірингу, договір має бути пролонговано саме на той строк, протягом якого існували такі обставини.

Виконання договору інжинірингу має здійснюватись належним способом, тобто тим, який передбачається в договорі, у порядку та згідно з процедурою, погодженою сторонами договору. Виконавець повинен передати інжинірингові послуги/товари у вигляді й кількості, передбаченій договором. Проте необхідно зазначити, що у сфері інжинірингових послуг, зокрема у сфері будівельного інжинірингу, товар має відповідати не лише вимогам, зазначеним у договорі, а й усім технічним будівельним нормам задля уникнення надзвичайних ситуацій та аварійних станів.

Глава 49 ЦК України містить перелік таких видів забезпечення виконання зобов'язань, як неустойка, порука, гарантія, застава, завдаток та притримання. Проте у сфері договірних відносин сторонам більше імпонує неустойка.

Неустойка, регулюється паралельно ЦК України та ГК України, причому таке регулювання істотно відрізняється. Наприклад, відповідно до ЦК України предметом неустойки можуть бути як гроші, так і інше майно (ст. 549), тоді як за ГК України – лише грошові кошти (ст. 230); за ЦК України загальним правилом є штрафна неустойка (ст. 624), тоді як за ГК України – залікова (ч. 1 ст. 232); відповідно до ЦК України розмір законної неустойки може бути змінено в договорі (ч. 2 ст. 551), тоді як за ГК України він є імперативним (ч. 1 ст. 231). Водночас у п. 2 ч. 1 ст. 199 ГК України вказано: «До відносин щодо забезпечення виконання зобов'язань учасників господарських відносин застосовуються відповідні положення Ци-

вільного кодексу України». Отже, ця норма практично виключає дію положень ГК України про неустойку, що суперечать нормам ЦК України, а інші норми робить непотрібними у світлі існування ЦК України [8].

Розширення в ЦК України предмета неустойки за рахунок іншого майна на перший погляд спрощує відносини між підприємцями та легалізує практику встановлення неустойки майном. Однак викликає здивування положення ч. 1 ст. 551 ЦК України, відповідно до якого предметом неустойки може бути нерухоме майно. Це цілком суперечить світовій практиці, робить украї ускладненим практичне відмежування неустойки від іпотеки та дозволяє сторонам уникати вимог (відповідно, і витрат) щодо нотаріального посвідчення застави нерухомого майна, реєстрації обтяження тощо, що жодним чином не сприяє захисту публічних інтересів та інтересів кредиторів.

Викликають питання також підстави зменшення розміру неустойки судом. Так, згідно із ч. 4 ст. 551 ЦК України розмір неустойки може бути зменшено судом «за наявності інших обставин, які мають істотне значення». Закон перелік таких обставин не встановлює, тому вони мають визначатись у кожному конкретному випадку з огляду на винятковість ситуації, ступінь виконання зобов'язання, причини неналежного виконання зобов'язання, наслідки порушення. Водночас вимога ч. 1 ст. 233 ГК України про обов'язкове врахування такої обставини, як майновий стан боржника, суперечить ідеї ринкової економіки й принципу обов'язковості виконання договірних обов'язків та дозволяє несправному боржнику усувати в такий спосіб нормальні підприємницькі ризики.

Висновки. Таким чином, під час виконання зобов'язань сторонам договору інжинірингу варто орієнтуватися на ті положення, які передбачаються конкретними договорами, постають з актів законодавства та є звичаями ділового обороту.

У синалагматичному договорі, яким є договір інжинірингу, виконання зводиться до суми виконання зобов'язань, а виконання одного із сукупності передбачених зобов'язань не означає належне виконання договору в цілому.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Утехін І. Складові виконання договору купівлі-продажу / І. Утехін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravnuk.info/urukrain/1217-skladovi-vikonannya-dogovoru-kupivli-prodazhu.html>.
3. Сарбаш С. Общее учение об исполнении договорных обязательств : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / С. Сарбаш [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1193442>.
4. Боднар Т. Договірні зобов'язання як категорія цивільного права / Т. Боднар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.univ.kiev.ua/jurydychni_nauky/articles/Contractual_obligations_as_a_category_of_Civil_Law_17949.pdf.
5. Утехін І. Виконання договорів з передачі майна у власність : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. Утехін. – К., 2009. – 20 с.
6. Сарбаш С. Исполнение договорного обязательства / С. Сарбаш. – М. : Статут, 2005. – 636 с.
7. Бабич І. Гарантії забезпечення виконання зобов'язань / І. Бабич // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apdr.in.ua/v66/04.pdf>.
8. Кіріченко Ю. Забезпечення виконання договірних зобов'язань в сучасних умовах / Ю. Кіріченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/kirichenko-yus-zabezpechennya-vikonannya-dogovirnih-zobovyazan-v-suchasnih-umovah>.

